
BOLDOGKŐÚJFALU KÖZSÉG
TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI
HATÁSTANULMÁNY
2018.

Települési örökségvédelmi hatástanulmány

1. Örökségvédelmi vizsgálat:

1.1.A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag)

A terület első említése az 1200-as évek elejéből való mint lakatlan királyi terület. 1241-ben IV. Béla király a Regéc és Tállya közötti területen próbálta sikertelenül megállítani a tatárokat. A tatárjárás után IV. Béla király elrendeli a várak építését, amikor is Boldogkő vára felépült, amelynek Boldogkőújfalu vártartozéka volt. Az első okleveles említés 1245-ből való mint királyi vártartozék, amelyen várjobbágyok éltek. A XIII. század végén Aba Amádé szepesi főispán tulajdonában van, akinek fiai Csák Máté oldalán fellépnek Károly Róbert ellen és ezzel elvesztik birtokaikat. A XIV. század közepéig a Drugeth-család tulajdona, majd az ónodi Czudar családhoz kerül. Ez időből származó írásos emlékekben Újfaluként maradt fenn a település neve. 1427-ben Zsigmond király csereszereződés alapján Brankovics szerb despotának adja a területet. Mátyás király korában a terület gyakran cserél gazdát mint zálogosított rész.

Az 1591-es feljegyzésekben a maihoz hasonló formában írták Boldogkő-Újfalunéven. A Mohácsi csata utáni zűrzavaros időszak következtében lassú, de rendszeres elvándorlás figyelhető meg, amely 1648-ra annyira eldurvul, hogy Boldogkőújfalunak 1 regisztrált jobbágytelke van. 1671-85 között Szelepcsényi György, esztergomi érsek a terület tulajdonosa. Szelepcsényi a terület és a település folyamatos visszatelepítését kezdi meg, 1696-ra a településnek 13 jobbágytelke van. 1717-ben az esztergomi káptalan a lőcsei Jezsuitáknak adja a területet.

A XVI-XVII. században jelentős a terület és a település szőlőművelése, amelyet több írásos emlék is őriz. A település 1850-ben élte a fénykorát, amikor is az uradalom gróf Péchy József tulajdona volt és 1050 fő lakott benne.

1890-ben a terület birtokházaság révén a Zichy család kezébe kerül egészen a II. világháború befejezéséig. 1881-ig Abaúj, majd 1945-ig Abaúj-Torna, ezt követően /máig/ Borsod-Abaúj-Zemplén megyéhez tartozott, tartozik.

Mai nevét 1905-ben kapta. A két világháború között a község földterületének nagy része két nagybirtokhoz tartozott, 1945-ben ezek felosztására került sor.

Boldogkőújfalu többutcás szerkezete az idők folyamán fokozatosan módosult. Bár az utcászerkezet megtartotta alapvető kialakítását, a hangsúlyok fokozatosan eltolódtak.

Az első katonai felmérésen a patak mellett kialakított templom központi helyet kapott. A településből kivezető főbb utak a maitól részben más nyomvonalon haladtak, másrészt pedig a településnek a maitól szintén eltérő utcájához csatlakoztak.

A második katonai felmérésen már látható a maihoz jobban hasonlító módosulás. Abaújalpár irányába a meglévő úttól nyugatra is kialakult egy új út. Ez az út a belterület nyugati oldalához csatlakozott, így a belterületi út is nagyobb hangsúlyúvá vált.

A régi és új átmenő utak csatlakozásánál orsószerű kiszélesedés alakult, ahol a település meghatározó épülete kapott helyet. A Szabadság utca északi irányban pedig tovább terjeszkedett.

Az 1867-es kataszteri térképen is lényegében ez az állapot látható, a széleken kisebb bővülésekkel.

A mai állapotnál a kiszélesedett terület részben beépült, a Kiss István utca hangsúlya csökkent. A településből kivezető burkolt utak csak a Szabadság utcához csatlakoznak. Az utca az északi irányban tovább terjeszkedett.

Boldogkőújfalú többutcás szerkezete az idők folyamán fokozatosan módosult. Bár az utcaszerkezet megtartotta alapvető kialakítását, a hangsúlyok fokozatosan eltolódtak.

Az első katonai felmérésen a patak mellett kialakított templom központi helyet kapott. A településből kivezető főbb utak a maitól részben más nyomvonalon haladtak, másrészt pedig a településnek a maitól szintén eltérő utcájához csatlakoztak.

A második katonai felmérésen már látható a maihoz jobban hasonlító módosulás. Abaújalpár irányába a meglévő úttól nyugatra is kialakult egy új út. Ez az út a belterület nyugati oldalához csatlakozott, így a belterületi út is nagyobb hangsúlyúvá vált.

A régi és új átmenő utak csatlakozásánál orsószerű kiszélesedés alakult, ahol a település meghatározó épülete kapott helyet. A Szabadság utca északi irányban pedig tovább terjeszkedett.

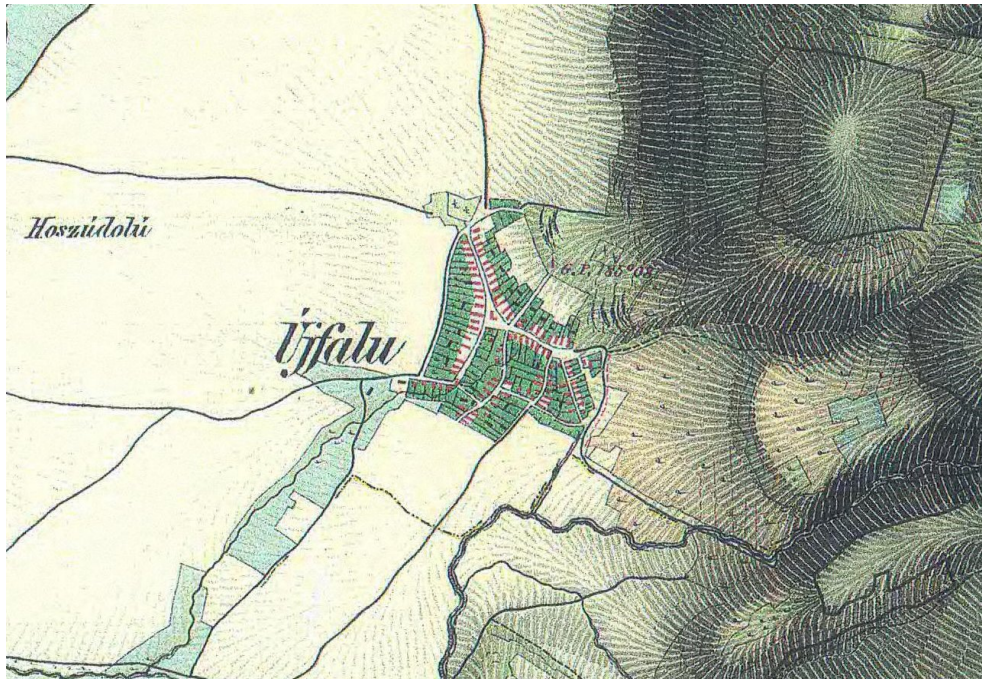
Az 1867-es kataszteri térképen is lényegében ez az állapot látható, a széleken kisebb bővülésekkel.

A mai állapotnál a kiszélesedett terület részben beépült, a Kiss István utca hangsúlya csökkent. A településből kivezető burkolt utak csak a Szabadság utcához csatlakoznak. Az utca az északi irányban tovább terjeszkedett.

A Templom utca a zöldterület felé 5 telekkel bővült

I. katonai felmérés (1763-1787)

II. katonai felmérés (1806-1869)

III. katonai felmérés (1869-1887)

IV. katonai felmérés (1941)
(Forrás: Arcanum Archivum)

1.2.A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással.

Ld! mellékelt régészeti munkarész

**RÉGÉSZETI LELŐHELYEK
KÖZHITELES NYILVÁNTARTÁS ALAPJÁN**

azonosító	lelőhely-szám	azonosítatlan	név	védelem	bírság kategória	védelmi jogi aktusok	HRSZ
15904	2		Abaújszántó és Boldogkőújfalu között	szakmai			1473, 1396/2
15905	3		Cekeházi kastéllyal szemközti domb Abaújszántó felőli része	szakmai			1396/2, 1464, 1465, 1265, 1450
63192	4		Kincses-hegy	szakmai			014/1
32577	13		141,4-es magassági pont	szakmai			013, 014, 041, 034, 033/53

1.3.A védett műemléki értékek települési értékleltára, amely értékkataszterben tartalmazza a következőket

MŰEMLEKEK KÖZHITELES NYILVÁNTARTÁS ALAPJÁN

törzsszám	azonosító	cím	név	védelem	bírság kategória	védelmi ügyiratok	helyrajzi szám
1038	2683	Ságvári tér 1.	R. k. templom	Műemlék	II.	22509/1958. ÉM 120344/1958. MM	30
1038	22595		R. k. templom ex-lege műemléki környezete	Műemléki környezet			31/6, 48, 49/2, 50, 51, 52, 53, 28, 29, 02/7, 31/10, 31/9, 31/8

Római katolikus templom

Boldogkőújfalu

hrs: 30

épült: 1828

műemlék épület

műemléki környezete – hrsz: 02/7, 28, 29, 31/10, 31/6, 31/8, 31/9, 48, 49/2, 50, 51, 52, 53

A faluban állott régebbi kőtemplom helyett a földbirtokos gr. Péchy József támogatásával épült 1828-ban a település feletti domboldalon.

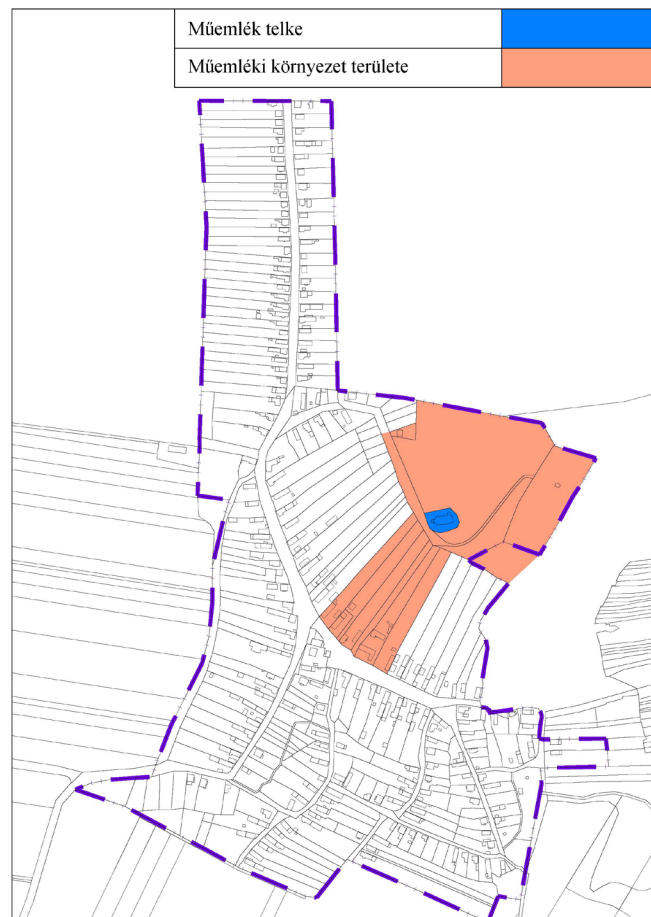
Főhomlokzat előtti tornyát gúlasisak fedi. A hajó homorú ívű, szoborfülkés homlokfalakkal csatlakozik a toronytesthez. A félköríves záródású szentélyt, és a két boltszakaszos hajót csehsüvegboltozatok fedik. Enyhén kidomborodó karzatát egyetlen széles dongaboltozat fedi. A hajóban barokk Szt. Kereszt oltár felvidéki műhelyből való. A hajóban konzolon álló barokk Madonna szobrocska, valamint

lapon faragott, festett máriacelli kegyzsobor (dombormű) található. A sekrestyében barokk és népies fészületek láthatóak.

Az építéséhez fűződő helyi történet:

„A szugi iskola-templom kétszer is leégett. A második újjáépítésénél megjelent Szűz Mária harangozó Fehér József elődei egyikének álmában s azt tanácsolta, hogy szüntessék meg a templom és az iskola közös használatát, építsenek új templomot, de ne mély fekvésű helyen a házak között, hanem magas fekvésű helyen a kövek között s ígérte, hogy a hívek ragaszkodását a köveken keresztül fogja jutalmazni. Azt is tanácsolta, hogy a védőszentképet az új templomban is órizzék. Így került sor a jelenlegi római katolikus templom fölszentelésére Szűz Mária születésének, Kisasszony napjának tiszteletére a régi templom főoltárképével a kövek között, a Kötenger előtt magas fekvésű helyen 1825-ben. Ezáltal volt a községnek szinte napjainkig két búcsúja szeptember 8-án és december 8-án Szűz Mária születésének, illetve szeplőtelen fogantatásának tiszteletére.

A feledés homályába merült Máriának e köveken keresztül való jutalmazási ígérete, mignem a Kövecsesre és a Paprétre járó idősebb emberek meg nem pihentek s tartósabban el nem beszélgettek a Kötenger egyik-másik nagy kövén üldögélve, mikor is azt vették észre, hogy addigi súlyos reumás, emésztési, légzési és keringési egészségi panaszuk enyhült, illetve megszűnt.”

1.3.1. a világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területeket,

Ilyen nincs, tervbe véve sincsen.

1.3.2. az országos építészeti örökség elemeit,
Ugyanaz, mint 1.3.

1.3.3.) a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket és a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyek elhelyezkedése:

1.4.A helyi építészeti örökség települési értékleltára, értékkataszter

A közhiteles nyilvántartás, valamint a település arculati kézikönyvben és településvédelmi rendelet alapján.

Az 1595-ös összeírás református templomát említi, de több adat nincs róla. A mai templom eredetére nézve egy 1748. évi anyakönyvi bejegyzés ad tájékoztatást. Ez az anyakönyv később elveszett ugyan, de az akkori lelkipásztor, Nógrády Mátyás még meglévő levelek alapján hitelesnek minősítette, mondván, hogy a mai templom 1650-ben épült torony nélkül, zsindeletetűvel. Helyi védelemre érdemes lenne.

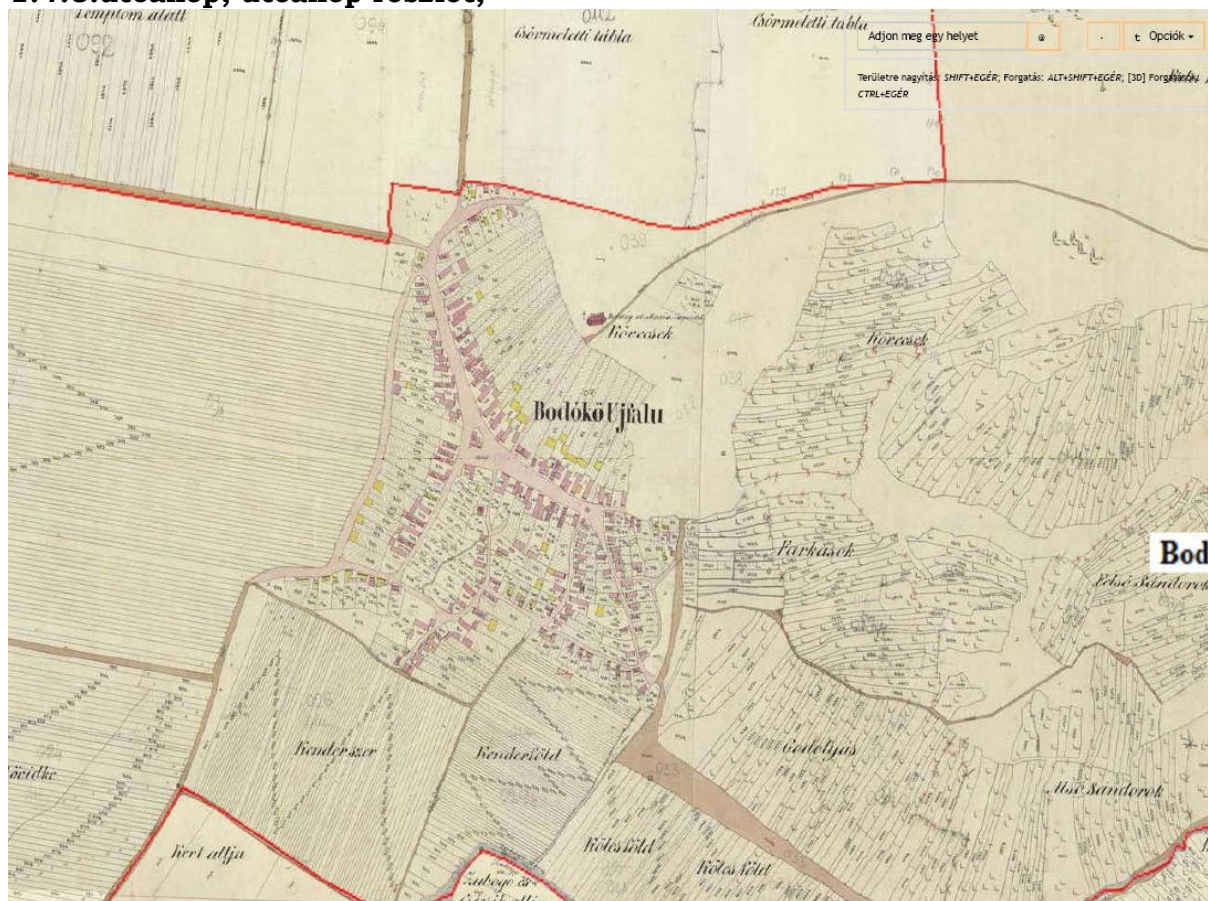
HELYI VÉDETT ÉPÍTMÉNYEK, ÉRTÉKEK INGATLANJAINAK JEGYZÉKE

Nyilván- tartási szám	Védett érték megnevezése	Cím	Helyrajzi szám	Védelem típusa
1	Lakóház	Boldogkőújfalu, Szabadság utca 14.	234	Helyi egyedi
2	Lakóház melléképülete	Boldogkőújfalu, Szabadság út 4.	223	Helyi egyedi
3	Kultúrház	Boldogkőújfalu, Szabadság út 22.	237	Helyi egyedi
4	Tájház	Boldogkőújfalu, Szabadság út 26.	244	Helyi egyedi
5	Hősi emlékoszlop	Boldogkőújfalu, Kiss István utca 8.	52	Helyi egyedi
6	Kötenger	Boldogkőújfalu	02/7	Helyi egyedi

1.4.1. településszerkezetet,

1.4.2. telekstruktúrát és az utcavonal-vezetés,

1.4.3. utcakép, utcakép részlet,

Az oldalhatáron álló, a falusias településkép jellemző az ősi falumag területén, néhány jó állapotba lévő épület helyi védelemre is méltó lehetne. Ez is régi térkép alapján elemezhető.

A településrészen a telekszerkezet lényegében azonos az 1867-es kataszteri térképen ábrázoltakkal. Egyedül a két út csatlakozásánál lévő kiteresedést építették be napjainkban, valamint a Szabadság út déli részének keleti oldala épült be részlegesen.

Előkertek általában 3 m alattiak, pár épület előkert nélküli.

Melléképületek legjellemzőbb elhelyezése az épülethez a hátsó kert irányában hozzáépített kialakítás. De találunk példát a lakóépülettel szemben a másik oldalhatáron, vagy szabadonálló beépítésű melléképületre is. Keresztcsűrök már nincsenek.

Az ágas elágazású utcás régi falu rész ugyanakkor nem nélkülözi a sajátosságot, az egyéni karaktert. Az utak általában kertségekhez és kenderföldekhez és a legelőkhöz vezettek. Keskeny utcák ott alakultak ki, ahol inkább kertvéggel kapcsolódtak a legelőre hihajtó utakhoz. Közelségénél fogva Boldogkőváraljához jó kapcsolata volt. Az arculat nagyrészt az építési időszakra jellemző. A település összképe organikus. A településekre jellemző hagyományos építkezési mód harmonikusan illeszkedik a tájba.

A Boldogkőváralját és Abaujalpárt összekötő út a belterület nyugati oldalán közel sík területen halad. A többi utca a hegyoldal felé, a keleti irányban található, enyhén lejtős területen.

A település régi és mai központi része a Szabadság út középső és déli szakasza, valamint az ahhoz csatlakozó Kiss István utca.

A település főbb közösségi épületei (polgármesteri hivatal, tájház, óvoda, üzlet) itt találhatóak.

Katolikus temploma a település szélén, református temploma ma egy kisebb utcában található.

1.4.4.egyéb településkarakter elemeket,

A településre jellemző hagyományos építkezési mód harmonikusan illeszkedik a tájba.

Az oldalhatáron álló, falusias településkép tehát a jellemző, néhány jó állapotba lévő épület helyi védelemre is méltó lehetne.

a tornácnak szinte minden formája előfordul.(Faoszlop, mellvédes kőoszlop)Gyakori a könyöklőtornác , de a” lopott „tornác is előfordul.

A Közintézmények és a templomtornyok alkotják a markáns súlypontokat a településképben. Az utcakép látványát nagymértékben befolyásoló közterületek vegyes képet mutatnak. A település egészének épített karaktere tartalmaz kellemes, érdekes, vagy szép részletek, és az igen vonzó táji-természeti adottságok jelentik a legnagyobb vonzerőt az idelátogatókra, esetleg itt beruházni kívánóknak.

1.4.5.építményrészletet vagy az alkalmazott anyaghasználat, tömegformálás, homlokzati kialakítás,

A részletek legalább olyan fontosak, mint az épület egésze. A részletek átgondolásával, pontos kidolgozásával az épületek más nézőpontból is élményt nyújtanak, az épület egészével való összhangjuk által pedig tartós hatást gyakorolnak ránk.

Ugyanakkor a részletek szép kidolgozásával egy-egy kedvezőtlen adottságon javíthatunk, vagy akár módosíthatunk is.

Talán nem tudatosan, de hat ránk a rendezett, szépen kidolgozott rész-megoldás, tudat alatt pedig segíti a rendezettségre való törekvésünket.

Az eddig bemutatott és a lent szereplő példák egy-egy oszlopfő, ereszdíszítés ablakkeret és szellőzőablak kialakításra jó példák.

Az alkalmazott anyaghasználat jellemzően már nem helyből, vagy a környékről származik.

Az épületek szinte kivétel nélkül vakoltak, de az egykori vakolathímek nagyrészt eltűntek, csak a kúriákon figyelhetők meg pl. a keretelt ablakok. A népi építészetben, de néhány esetben a kúriákon is megfigyelhető a tornác, és annak többféle fajtája. A könyöklőtornác több helyen megfigyelhető. A népi lakóházak általában három osztatúak, jellemző a kontyolt nyeregtető. A település kúria épületei hatással voltak az építkezésekre, mert néhány esetben azok motívumai is megjelentek az új házakon, pl. az összetett tetőszerkezetben vagy a tagolt homlokzat formájában.

1.4.6.táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték, növényzete,

Megfigyelhetők a parkosítási törekvések. Az új növénytelepítések azonban nagyon visszafogottak.

A belterületen is jelentős zöldfelület alakult ki, egyrészt a nagyméretű telkeken belül, másrészt a szélesebb utcákon. Régen a nagy telkek biztosították a gazdálkodás kiegészítő területeit. A nagyszámú csűrökből napjainkra alig maradt.

1.4.7. szobor, képzőművészeti alkotás, utcabútor,

Említésre méltóak és utcaképet is javító mikroarchitectúrák, a buszmegálló, melyek fából készültek.

Temetői harang

2. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése:

2.1.A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése.

Releváns változások nem várhatók, mivel a fejlesztési gyakorlatilag nincsenek

2.2.Az 2.1.pontban szereplő változások hatásai:

2.2.1.a régészeti örökségre,

Több régészeti érték található a településen. Az értékleltár tartalmazza a védett és a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket, területüket nem érinti fejlesztési szándék.

2.2.2. a történeti településre, település- és tájszerkezetre,

A történeti településre és a tájszerkezetbe való markáns beavatkozásokat mellőzni kell. Az illeszkedés szabályai követendőek úgy a tömegformálásban, mint az anyaghasználatban, mint a színezésben stb.

2.2.3.a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre.

A települési értékleltára tart arculati kézikönyv és a településképvédelmi rendelet tartalmazza.

3. Az értékvédelmi terv tartalmazza:

3.1. az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelményeket

Alapvetően a közhiteles műemléket és régészeti területeket jelöltük. Emellett még fontosnak tartjuk a Településképi arculat kézikönyv és a helyi település képvédelmi rendelet megalkotását, melyben a főbb szempontok:

-
- helyi hagyományok ápolása
 - helyi értékek megőrzése
 - egyedi tájkarakter megőrzése
 - sajátos arculat megteremtése

3.2.az önkormányzati feladatok meghatározása

Az értékek megővésére való törekvés és ez irányú pályázatok figyelése.

RÉGÉSZETI MUNKARÉSZ Készítette Dr. Lovász Emese

HOM Adattár:

A vizsgált területen található lelőhelyek:

Sor- szám	Név:	Nyilv. t. szám:	Típus:	Kora:	A lh.-en végzett tevékenység			Adattári jelzet (HOM Rég. Ad.)
					éve	típusa	vezetője	
1.	Boldogkőváralja – 141,4-es magassági pont	32577	temető	bronzkor	1977	terepbejárás	Losits Ferenc	MNM Régészeti Adatbázis (https://arc.heodatabase.hnm.hu/hu/node/22870)
2.	Boldogkőújfalu – Kincses-hegy	63192	telep	őskor	2009	lelőhely-bejelentő adatlap	Szörényi Gábor András	MNM Régészeti Adatbázis (https://arc.heodatabase.hnm.hu/hu/node/20768)
					1990	jelentés leletmentésről	Lovász Emese	2108-1990.
					1956	értesítés leletanyag küldésről	-	75-1968.
4.	Boldogkőújfalu – Cekeházi kastéllyal szemközti domb	15905	szórvány	késő középkor	1990	jelentés leletmentésről	Lovász Emese	2108-1990.

1. 1977-ben Losits Ferenc folytatott terepbejárást a területen, melynek során bronzkori lelőhelyet azonosított. *A lelőhely Boldogkőújfalu közigazgatási határán belül található!*

2. 2009-ben Szörényi Gábor András készített lelőhely-bejelentő adatlapot az erődített őskori telepre vonatkozóan.

3–4. Abaújszántó és Boldogkőújfalu között, a Cekeházi kastéllyal szemközti dombon szántás után nagy mennyiségű cseréptöredék, patics látszott a felszínen. 1990. márc. 21-én Lovász Emese terepbejárást végzett a domb egész hosszában. Megállapította, hogy egy császárkori település maradványai kerültek a felszínre. A leletek elhelyezkedése alapján 3 objektumot lehetett határozottan elkülöníteni. A felszínen mindhárom esetben áglyenyomatos patics, pelyvás tapasztás hevert nagy mennyiségben. 1. objektum: sok császárkori cserép. 2. objektum: cserép, patics, állatcsont. 3. objektum: a felszínen elszántott, kőpakolásos kemence darabjai, császárkori hombár oldaltöredékei. A domb Abaújszántó felőli részén, a jelenlegi gumifutózó teleppel szemben köveket, és néhány középkori cseréptöredéket (15–16. sz.) találtak.

1956-ban Polányi János ált. isk. igazgató (Boldogkőújfalu) a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Múzeum Adattárának részben koravaskori, részben szarmatakori leletanyagot küldött. A leleteket a miskolci Herman Ottó Múzeumba továbbították. A lelőhely vélhetően megegyezik a Boldogkőújfalu – Abaújszántó és Boldogkőújfalu közötti domb néven nyilvántartott lelőhellyel.

(A nyilvántartás alapján a 3-4. lelőhelyek Abaújszántó közigazgatási határában találhatóak.)

A fent említett régészeti lelőhelyek közül az 1-2. sorszámúakat a tervezett módosítás érintheti, azok ugyanis a település közigazgatási határain belül helyezkednek el.

HOM – Éves jelentések:

Sor- szám	Név:	Megjelenés helye:	Megjelenés s ideje	Publikáló neve
1.	Boldogkőújfalu – Abaújszántó és Boldogkőújfalu közötti domb			
2.	Boldogkőújfalu – Cekeházi kastéllyal szemközti domb			

1-2. Abaújszántó és Boldogkőújfalu között A Cekeházi - kastéllyal szemközti dombon szántás után nagy mennyiségű cseréptöredék, patics látszott a felszínen. 1990. március 21-én terepbejárást végeztünk a domb egész hosszában. Megállapítottuk, hogy egy császárkori település maradványai kerültek a felszínre. A leletek elhelyezkedése alapján három objektumot tudtunk határozottan elkülöníteni. A felszínen mindhárom esetben áglenyomatos patics, pelyvás tapasztás hevert nagy mennyiségben.
1. objektum: sok császárkori cserép.
2. objektum: cserép, patics, állatcsont.
3. objektum: a felszínen elszántott, kőpakolásos kemence darabjai, császárkori hombár oldaltöredékei.
A domb Abaújszántó felőli részén, a jelenlegi gumifutózó teleppel szemben köveket és néhány középkori cseréptöredéket (15–16. század) találtunk. (Lovász Emese)

A fent említett régészeti lelőhelyeket a tervezett módosítás nem érinti, azok ugyanis a település közigazgatási határain kívül helyezkednek el.

HOM – Leltárkönyvek:

A Herman Ottó Múzeum leltárkönyveiben nem találtunk a területre vonatkozó bejegyzéseket.

